ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement | 1993 m. spalio mėn. 2 d. / October 2, 1993 | Nr. 190(33)

KERTINĖ PARAŠTĖ

„Naujoji briauna" Amerikoje — kultūrinė revoliucija?

Sudėtingi aparatai, kurių pagalba žmonės galės skaityti vienas kito mintis... Mikroskopinės plėvelės, kurias įsodinus į smegenis iš karto bus išmokstama svetima kalba... Dirbtinis seksas su kompiuterių sukurtomis fantastinėmis figūromis... Sugebėjimas matyti ir girdėti tai, ko dabar mūsų akys ir ausys nesugeba...

Malonūs skaitytojai, tai „Naujoji briauna" (The New Edge), kaip ją Amerikoje vaizduoja entuziastai, tikintys, jog ateinančiame tūkstantmetyje suklestės jau prisirpusi meno, pramogų ir komunikacijos revoliucija, kuri pagimdys visai naują kultūrą. „Naujosios briaunos" evangeliją skelbia grupė rašytojų ir keli žurnalai. Vienas jų, *MONDO 2000*, tvirtina esąs „paskutinis žurnalas", nes patys žurnalai jau esantys „atgyvenę".

Dar neseniai tebuvę mažai težinoma keistuolių sekta, „Naujosios briaunos" evangelistai jau liejasi į pagrindinę Amerikos kultūros srovę. New York'o dienraštyje *Newsday* išspausdintas eiliniam amerikiečiui skirtas vadovas, kuriame informuojama, kad „Naujoji briauna" turi apie 100,000 pasekėjų. Tai marga mišrainė — ekscentriški mokslininkai, kompiuterių fanatikai, fantastinės literatūros autoriai, technologiškai nusiteikę verslininkai, ateities vizijų sužavėti intelektualai.

Po visą Ameriką jau plinta populiariausia „Naujosios briaunos" naujybė — vadinamoji „beveik tikrovė" (virtual reality). Apsišarvavęs ypatingomis ausinėmis, akiniais ir prie kompiuterio prijungtomis pirštinėmis asmuo gali keliauti po iliuzinį pasaulį. Kol kas toji „beveik tikrovė" dar palyginti primityvi, bet jos galimybės beveik neribotos.

„Naujoji briauna" sparčiai kuria ir naują žodyną. Gerbiamieji lietuviai kalbininkai, jei manote, kad jums dabar sunku kovoti su anglicizmų antplūdžiu, su visais tais „dizainais", „bryfingais ir „imidžais", palaukite, kol Lietuvą pasieks „Naujosios briaunos" terminai, kurių ir dauguma amerikiečių nesupranta. Vienas pavyzdys — „cyberpunks" (saiberpankai?), medijų maištininkai, kurie skelbiasi kovojantys prieš „dominuojančią kapitalistinę kultūrą"; jų triukšminga, kakofoniška muzika apima mašinų garsus.

Vadinamieji „hackers" (hekeriai?) save laiko avangardinės technologijos riteriais, nuolat plečiančiais elektronikos ribas. Jų motto: kompiuteriai gali pakeisti ir įprasminti gyvnimą.

„Zippies" (zipiai?) gerokai skirtingi nuo lietuviams pažįstamų „hipių". Šie zenbudizmo įkvėpti profesionalai naktimis bombarduoja savo jusles trankia šokių muzika, o dieną atvėsta masažo salonuose ir izoliacijos tankuose.

Štai tokie „Naujosios briaunos" pirmūnai, naujojo pasaulio kūrėjai. Jie skelbia, kad tam pasaulyje, technologijai susituokus su kūrybingumu, visi tapsime savarankiški ir kūrybingi. „O šaunusai naujasai pasauli!" (O brave new world) — kaip savo „Audroje" ironiškai pareiškė Šekspyras.

Baigiantis pirmajam tūkstantmečiui po Kristaus, taip pat buvo pakilę balsai apie senojo pasaulio pabaigą ir naujojo pradžią. Dabar girdime apie ateisiančią technologinę utopiją. Tai ne humanistinė Jules Verne'o ateities vizija. „Naujosios briaunos" pranašų chore atpažįstame būdingas amerikiečių popkultūros gaidas: optimizmą ir pomėgių kultą, reklamą ir holivūdišką kolosališkumą, fantastinės literatūros ir narkotikų religijos mišinį. Šios utopijos centre — marga tuštuma.

jp

„Kurti Lietuvą 21-ajam amžiui..."

Su profesorium dr. Justinu Pikūnu kalbasi Romualdas Kriaučiūnas

Praėjusius mokslo metus praleidęs Lietuvos universitetuose, į Ameriką sugrįžo profesorius dr. Justinas Pikūnas. Jis mielai sutiko su *Draugo* kultūrinio priedo skaitytojais pasidalinti savo įspūdžiais ir patirtimi.

— Daugelis su išėjimu pensijon pristabdo savo gyvenimo tempą ir padidina kasdieninės rutinos dozę. Jūsų atveju išėjo priešingai. Kas Jus paskatino ryžtis palyginti mažai žinomam įsipareigojimui?

— Daug kas senatvę laiko nusiangažavimo tarpsniu — gęsta profesinių siekimų motyvai, trūksta asmeninių ryšių mazgai. Laikausi dėsnio, kad profesiniame darbe gali būti didelių pasikeitimų, bet ilgo poilsio neturėtų būti. Per 1991 metų apsilankymą Lietuvoje atnaujinau ryšius su Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetų vadovais psichologais dekanu J. Lape ir docente Egle Rimkute. Jų kviečiamas, jaučiau pareigą sutikti talkininkauti. Kadangi Vytauto Didžiojo universitete pats pradėjau savo studijas, todėl ir sentimentas šiai institucijai kaskart stiprėjo. Gavęs rektoriaus Algirdo Avižienio kvietimą, sutikau bandyti išbūti ištisus metus, nors žmona parūpino bilietą atgal be datos.

— Ar iškilo kokių biurokratinių sunkumų šį įsipareigojimą ruošiantis vykdyti? Ar, pavyzdžiui, reikėjo kokios sutarties, išeito mokslo dokumentų, atestacijų? Gal kartais pasitikėjo Jūsų geru vardu ir moksline reputacija?

— VDU vadovybė patikėjo be tiesioginių įrodymų, tačiau Vilniuje, jau semestrui įpusėjus, Vilniaus universiteto pareigūnai vėl paprašė mokslo ir pedagoginio statuso dokumentų. Be jų esą universitetas negalėsiąs pripažinti kurso teisėtumo. Taigi, vykstant dėstyti, reikia vežtis diplomų ir kitų pažymėjimų kopijas.

— Kada Lietuvon nuvykote ir ką ten radote?

— Jau trečią kartą Lietuvon nuvykau 1992 metų rugpjūčio mėnesį, nes VDU mokslo metai prasideda anksčiau negu Vilniuje ar kitur. Mane nustebino vadovybės dėmesys, o taip pat giminės ir draugai. Apsigyvenimui gavau porą kambarių buvusioje Belgijos ambasadoje. Buvo anksčyvas, šaltas ir lietingas ruduo, o šildymo reikėjo ilgai laukti. Dažnai po poros valandų dėstymo gėlė dantis, o kai kada ir gerklę skaudėjo. Atsilankę pažįstami rado mane sergantį. Pamažu aklimatizavausi ir pradėjau jaustis gerai. Norisi pridurti, kad yra lengva pabūvoti Lietuvoje savaitę, dvi ar tris, paviešėti, nusifotografuoti su vienu ar kitu valdžios atstovu ir jaustis kone herojišką darbą atlikus. Ilgas buvimas tampa daug sunkesniu, o vienišumo jausmas atbunda, saviesiems lengvai gyvenant kitapus Atlanto.

— Kokiomis sąlygomis dirbama Vytauto Didžiojo universitete?

— Sąlygos yra sunkios tiems, kurie gyvena vien iš algų. Kaip ir visam personalui, taip ir man, ribotos algos buvo mokamos talonais. Pačiam reikėjo gaminti pusryčius, o dažnai ir vakarienę, nes daugelis valgyklų atsidaro 11 valandą ir užsidaro 4 ar 5 valandą. Taigi pietus valgydavau 2-3 valandą valgyklose. Kavinės ir valgyklos tapo apytuštės, kainoms nuolat tebedidėjant. Metropolyje ar Gulbėje (buvusioje Konrado kavinėje) paprastai atrandi apie tuziną asmenų.

— Jums taip pat teko dėstyti Vilniaus universitete. Kokie ten panašumai bei skirtumai, palyginus su Vytauto Didžiojo universitetu?

— VDU yra nedidelis, bet palyginti moderniškas universitetas, kuriame, kaip ir Šiaurės Amerikoje, visi bakalauro laipsnį įgyjantieji mokės vartoti kompiuterius, o taip pat kalbėti angliškai. VU yra didelis, su daugybe dėstomų dalykų, turi daug mokslininkų, atlieka gausius tyrinėjimus ir turi tarptautinį vardą dėl kai kurių reikšmingų pasiekimų. Jis tebėra biurokratiškas ir ne per daug mėgsta svetimšalius kaip dėstytojus. Matyti, daug kas ten bijo prarasti savo pozicijas. Profesoriai, kaip ir politikai, mėgsta diferencijuotis. VU yra dvi psichologijos katedros. Dabar Lietuvoje yra šeši valdžios pripažinti universitetai ir dar du bando inkorporuotis. Deja, institutų pasikeitimas į universitetus neturi prasmės, tai tėra vien naujų etikečių prisegimas. Šių metų biudžetui švietimo institucijoms reikšmingai sumažėjus, jos negali artėti prie universitetų statuso. Čia prisimenu, kad nuo pat VDU įsteigimo VU išlieja daug energijos, bandydamas kiekviename etape sustabdyti VDU kūrimosi procesą.

Justinas Pikūnas — Jono Urbono nuotrauka

— Kokius kursus dėstėte ir kokius seminarus vedėte?

— Rudens semestre dėsčiau tris kusus: Vystymosi psichologiją, Psichodiagnostiką ir Asmenybės psichologiją. Norėdamas praplėsti studentų akiratį, pavasario semestre dėsčiau Gyvenimo stilių psichologiją, taip pat Psichodiagnostiką. Nesu girdėjęs, kad kuriame nors universitete būtų buvus dėstoma stilių psichologija, tuo labiau Lietuvoje. Pradėjau miniseminarą daktarantams. Tenka pirmininkauti Psichologijos mokslų daktarato programai (sudarytai kartu su Klaipėdos universitetu). Sutikau dalyvauti Lietuvos mokslo diplomų ir pedagoginių laipsnių nostrifikacijos komisijos darbe. Reikia juk panaikinti daktarų, profesorių ir kitus titulus tiems asmenims, kurie juos įgijo už propagandinius darbus, ne už mokslinius pasiekimus.

— Kaip galėtumėte apibūdinti Jūsų kursus klausiusius studentus?

— Visus dėstytus kursus sąžiningai lankė studentai ir vis po keletą dėstytojų. Mane nustebino daugelio studentų sugebėjimas pasisavinti kone visą dėstytą medžiagą, ypač psichodiagnostikoje — laikyti egzaminus ir rašyti prasmingus pranešimus su diagnostiniais, prognostiniais ir terapiniais nurodymais, gal net geriau negu JAV universitetuose. Deja, abiejuose universitetuose trūksta instrumentacijos, egzaminavimo aparatūros ir iliustracinių priemonių, o taip pat specifinės literatūros anglų kalba.

— Kuo jie panašūs ir kuo skiriasi nuo studentų University of Detroit, kur daugelį metų profesoriavote?

— University of Detroit pažinau daug, tūkstančius studentų, labai ir vidutiniškai gabių, bet pradedant aštuntuoju dešimtmečiu atsirado ir labai silpnų studentų. Reikia stebėtis, kaip šieji įgijo reikiamas kvalifikacijas studijuoti. VDU ir VU tokių silpnų studentų sakyčiau, kad nėra. Konkursiniai egzaminai, matyti, išskiria nepasiruošusius studijų darbui (išskyrus vieną akademiją, kur priėmimas tebėra išsprendžiamas valiuta — doleriais, markėmis).

— Prieš penketą metų, man lankantis Vilniaus universitete, psichologijos katedra atšaukė savo užsiėmimus, kad galėtų išklausyti psichologo pranešimo. Tada, rodos, jie gaudė kiekvieną vakarietišką žodį ar informaciją. Ar dar vis yra toks intensyvus dėmesys Vakarams?

— Dėmesys Vakarų atstovams tebėra intensyvus, nepaisant didelės svečių gausos. Mokama visus priimti, pavaišinti, bet dažnai nemokama pasinaudoti jų profesiniais patarimais. Tebėra daug pasikeitimus blokuojančio partinio biurokratizmo — patys naudingiausi projektai dažnai užsiguli ant jo stalų. Vakarų specialistai mėgsta greitą sprendimą ir skubiai pritaikomą projektų įgyvendinimą. Atrodo, kad ne tik Lietuvos Aukščiausioji Taryba, bet ir Lietuvos Demokratinės darbo partijos dominuojamas Seimas ir vyriausybė vis dar tebeieško veiksmingumo paslapties. Štai kad ir labai pavėluotas lito įvedimas 1:100 santykiu nėra tikra finansinė reforma, o tik nedaug kas geriau, kaip vieno popieriaus pakeitimas kitu — juk negalima nuskriausti savo turtingų draugų ir naujųjų „šešėlinės ekonomijos" milijonierių, tuo labiau mafiozų. Kaipgi padidinsi ratą nuo 1:100 iki 1:150, 1:200 ir t.t. Užmirštama, kad mafijos elementas ir kiti vertelgos nemokėjo ir nemoka nei mokesčių, nei muitų, išveždami metalus, televizijos aparatus ir kitas vertybes per neapsaugotą sieną, o vėliau kyšiais nusipirkdami leidimus. Jie skurdina Lietuvą. Tuo pat metu legaliai prekiaujantieji moka mokesčius ir dar turi mokėti aukštas kainas mafijai už savo įmonių ir parduotuvių „saugumą". Besikartoją sprogimai Vilniuje, o taip pat Šiauliuose ir kitur liudija reikalingumą mokėti. Teisingumo reikalavimai nėra įgyvendinami ir vis didėjantis tautos nuošimtis atsiduria už skurdo ir bado ribos.

— Kuo Jūs, kaip vakarietiško psichologijos mokslo atstovas, prisidėjote prie esamos akademinės rutinos praturtinimo?

— Aktyviai dalyvavau katedros, dekanato ir VDU tarybos darbuose, daug ką siūliau ir bent kai ką sugebėjau pakreipti modernaus universiteto modelio linkme. Taip pat savo mintis išdėsčiau viename antrame straipsnyje, pasiunčiau porą memorandumų Lietuvos vyriausybei, kalbėjau per Lietuvos radiją ir Kauno televiziją.

— Jūsų knyga lietuvių kalba apie asmenybės vystimąsi, išleista Amerikoje, žinoma ir Lietuvoje. Kokie atsiliepimai apie ją?

— Buvo ne daug, bet įdomių atsiliepimų. Kai buvęs Švietimo ir

(Nukelta į 2 psl.)

Draugai — R. Rakausko nuotrauka

Kasmetinė **Lietuvių fotomenininkų paroda** atidaroma šių metų spalio 29 dieną, penktadienį, 7 v.v. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje. Paroda vyks iki lapkričio 7 dienos. Užbaigtuvės ir premijų įteikimo iškilmės bus lapkričio 12 dieną per vakaronę Jaunimo centro kavinėje. Šių metų parodos ir konkurso tema yra „Draugystė". Parodą rengia Budrio vardo lietuvių fotoarchyvas.

Šiame numeryje:

Kultūrinė revoliucija Amerikoje? • Pokalbis su dr. Justinu Pikūnu • Pulgį Andriušį prisiminus • Pulgio Andriušio humoreska • Laiškai iš Vilniaus (9) • Artūro Tereškino eilėraščiai • A.a. dailininkui Viktorui Vizgirdai • Nuomonės ir pastabos • Apie teologiją VIII Mokslo ir kūrybos simpoziume • Petro Kiaulėno paroda Vilniuje

Pulgį prisiminus

VYTENIS STATKUS

Pradedant apie kurį nors žmogų kalbėti, paprastai reikia pasakyti ir jo pavardę, tačiau, kalbant apie kai kuriuos, vardas nustelbia ir pavardę. Pulgio atveju, pavardė gali dar painiavos įnešti, jis pats sako, kad jo tėvas buvo Juozapas Žemaitis, mokykloje jis buvo įrašytas Andrusevičium, o į literatūros laukus išėjo Andriušiu. Lietuvos gyvenimo kasdienybėje nestigo nei Žemaičių, nei Andrusevičių, bet Pulgis išliko vienintelis. Taip jį ir prisimenu — Pulgį.

Buvau dar labai jaunas gimnazistukas, kai į mano rankas pateko, nežinia kuriais keliais atklydęs, toks raudonais viršeliais, šapirografuotas sąsiuvinis, jau net šiems laikams moderniai iliustruotas, pavadintas „Šepšelijada". Kiek prisimenu, leidėju buvo pasirašęs Pulgis Žemaitis. Tai buvo tikras „atsiskaitymas" su Kaune veikusios „Aušros" berniukų gimnazijos vadovybe bei pedagogais: direktorium Mykolu Biržiška, matematiku (rodos) Račkausku, juos išvadinus „krušėjais", lotynistu Kepalu, pavadintu „pastipusių kalbų mokovu". Tiems laikams (apie 1926 metus) tai buvo gana revoliucinis žygis. Keletui metų praėjus, teko matyti ir „Šepšelijados academicos" sąsiuvinį...

Jau kiek vėliau pradėjau pastebėti periodinėje spaudoje gamtos aprašymus, kuriuose labai patraukliai buvo vaizduojama smulkioji gyvūnija ir augalija: pievų žolelės, vabzdžiai, jų gyvenimas ir visa jų aplinka. Man tie aprašymai labai patiko ir buvo artimi, nes kaip tik ta gamtos sritimi pats domėjausi, o aprašymai visai atitiko mano pastebėjimus.

Pulgis Andriušis Čikagoje 1968 metais.

Karo blūdas lietuvius išblaškė po anksčiau vos girdėtus pasaulio kraštus ir užkampius. Pabėgėlių stovykloje teko pirmą kartą gyvą pamatyti ir išgirsti Pulgį, kai su Antanu Gustaičiu ir dar kuriuo žodžio menininku atvyko literatūros vakaru paįvairinti pilką stovyklinį gyvenimą.

Tolesnis veiksmas persikelia į Australiją. Paskirtas darbo sutartį atlikti imigrantų šeimų stovykloje Scheyville, kurią lietuviai tuoj „sulietuvinome" Skaudvile, gavau atsakomybę už tvarką ir gerovę stovyklos dalyje, be galios tuo reikalu ką nors daryti, nebent panaudojant „diplomatiją". Stovykla buvo nauja, dar be gyventojų. Vieną dieną atvyko šeimų transportas, kurio sąraše buvo įrašyta Marija Andrusevičius su vaikais Gediminu, Laisve ir Rasa. Nebuvo abejonės, kad tai Pulgio šeima, jai paskyriau kambarį nuošaliame barake, toliau nuo dešimties tautybių moterų bei vaikų keliamo triukšmo. Pulgis su šiuo transportu neatvyko. Pagal visiems imigrantams lygiai taikomą profesijos klasifikaciją, vyrams — „labourer", moterims — „domestic", jis jau dirbo Sydney miesto geležinkelio stotyje, valydamas vagonus, o gyveno netolimoje darbininkų stovykloje, palapinėje. Tik savaitgaliais jis atvažiuodavo traukiniu pas šeimą.

Turėdami to paties amžiaus vaikų, greit susipažinome ir susidraugavome su Andriušių šeima. Netrukome susipažinti ir su Pulgiu.

Nebeatsimenu, ką Pulgis kalbėjo apie Australijos gamtą, taip skirtingą nuo Lietuvos gamtos. Vidudienį saulė ten šiaurėje, vasaro kaitros prasideda apie Kalėdas, kas įmanydamas Kalėdų ir Naujų metų švęsti važiuoja į pajūrius. Vietoje žaliuojančių eglynų, pušynų, beržynų, ten pilksvai žali, šakas nuleidę eukaliptai, vietoje linksmų gegučių, skambių lakštingalų, ten fleitų garsais švilpauja australinės šarkos, o tekančią saulę pasveikina ir besileidžiančią atsisveikina vaiduokliškai kvatodamos kukabaros. Pašalo niekad nematančioje, saulės negailestingai kaitinamoje žemėje auga tik šiurkšti žolė, kieta miško žemė neišdaigina nei grybo, nei uogienojaus.

„Skaudvilės" stovykla buvo pastatyta banguotoje vietovėje, mažai gyvenamoje apylinkėje, tai buvo gera vieta ir sąlygos susipažinti su mažai paliesta gamta. Kaip ir kiti lietuviai, Pulgis turėjo labai skaudžiai pajusti tą skirtumą tarp švelnios lietuviškos ir šiurkščios australiškos gamtos.

Baigiantis įsipareigojimui dirbti valdžios skirtą darbą, reikėjo pasirinkti vietą laisvai apsigyventi ir dirbti. Artimiausias buvo Sydney miestas, bet jis neviliojo dėl didelių atstumų ir nemalonaus, karštai drėgno klimato. Nepatiko jis ir Andriušių šeimai. Apsisprendžiau bandyti kurtis Pietų Australijos sostinėje, Adelaidės mieste, kur jau kūrėsi kai kurie lietuviai. Susitarėme, kad apie tenykštes sąlygas pranešiu ir Andriušiams.

Prieš išvažiuojant, stovykloje gyvenę lietuviai susimetėme atsisveikinti — išleistuvėms. Bendrame Andriušių šeimos gyvenamo barako kambaryje susinešėme šio bei to skanesnio, ant stalo atsistojo vyno ir „Agnieškos ašarėlių" buteliai. „Agnieškos ašarėlėmis" lietuviai greit praminė Australijoje žinomą gėrimą, oficialiai vadinamą „St. Agnes Brandy"... Jaukiai vakarojant, Marytė nutarė, kad Pulgiui metas eiti poilsio, pasiėmė jį už parankės ir išėjo. Keliolikai minučių praėjus, Marytė grįžo viena ir pasakė: „Pulgį nuvedžiau namo, padėjau nusirengti ir palikau lovoje". Praėjus maždaug dešimt minučių, atsidarė durys ir įėjo Pulgis: gražiai apsirengęs, kaklaraištį užsirišęs... „Tai kaipgi čia: gi negalima eiti miegoti, kai ant stalo dar yra netuščių butelių..."

Adelaidėn atkilę, Andriušiai pasijuto savoje aplinkoje, čia buvo susispietę įvairių meno sričių žmonės, kurie, nors ir nelengvomis sąlygomis kurdamiesi, rado laiko visokeriopai kultūrinei veiklai. Čia ir teatras, choras, muzikinė veikla, savaitgalinė mokykla, sportininkai, koncertai... Nekalbant jau apie literatūros renginius.

Apsisprendę, kad „Australija ne mums, mes ne Australijai", išgirdome iš Pulgio šios galvosenos kritiką. „Jeigu jau iš Australijos keltis, tai tik į lotynų kultūros kraštus. Ten žmonės gyvena be tų visų anglosaksiškų kraštų rūpesčių ir įtampos. Duonos, vyno užtenka visiems, pavalgęs, atsigėręs, sėdi po medžiu su gitara ir džiaugiesi gyvenimu. Amerikoje žmonės tapę ne žmonėmis, o mašinos dalimis. Ten visa dirbtina, net gero alaus nėra — jis daromas, į vandenį įpylus kurių ten miltelių..."

Pulgį vėl teko sutikti po dvylikos metų, jam atsilankius Amerikon. Jau buvo pastebimas jo sulėtėjimas, skundėsi, kai reikėjo palypėti kelias pakopėles įeinant į namus.

Paskutinį kartą Pulgio vaikščiotais takais teko pavaikščioti 1979 metų pabaigoje, aplankyti jo ir šeimos gyvenamus namus, pasigėrėti jo gražiu apelsinų, migdolų, vynuogių sodu, atsisėdus prie jo rašomojo stalo, pasižiūrėti pro langą, pro kurį matyti ne Silius, o Kurralta parko namukai...

Pulgio Andriušio našlė Marija Andriušienė (viduryje) su dukrom Laisve Andriušyte (kairėje) ir Rasa Andriušyte (dešinėje) 1979 metais Adelaidėje, Australijoje.

Andriušių šeimos namas Adelaidės priemiestyje Kurralta Park 1979 metais.

Adelaidės centrinėse kapinėse aplankiau Pulgio kapą su visoms kapinėms standartinio dydžio juodu antkapiu, bet su taip prasmingu įrašu „Sudiev, kvietkeli".

Gimtojo krašto laikraštyje buvo žinutė, kad Marijos Andriušienės išsaugotas Pulgio susirašinėjimo su įvairiais rašto žmonėmis archyvas jo dukros Rasos Beatty buvo nuvežtas Lietuvon ir atiduotas Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui. Ir taip dalelė Pulgio gyvenimo bei kūrybos grįžo ten, kur Pulgiui nebuvo lemta grįžti, bet kur jis gyveno savo širdimi, savo atsiminimais.

Pulgis Andriušis

Geras akcidentas

Dabar žmogus be automobilio kaip be kojų, jisai važiuotų su mašina ir į tualetą, jeigu tarp miegamojo kambario ir minėtos vietos būtų išvestas meksfaltuotas plentas. Mašina važiuotų ir nuo minkštasuolio ligi televizijos aparato persukti stoties, kai galutinai nusibosta šūdvabalių filmas. Atimk žmogui mašiną, ir jis liks bekoju, berankiu invalidu. Tad nereikia stebėtis, kad mūsų tautiečiai, susirinkę krūvon, tesišneka apie nuotykius, surištus su automobilizmu ir jo pasekmėmis.

Ana, va, australiškai saulėtą sekmadienį iš Barosos Slėnio į Adelaidę pavakariais grįžta savo jaukiu zefiriuku Oldžis Kalabašinskas. Su draugu Džioniu Vasiutkevičium buvo Tanundoje aplankyti bendro draugo, kuris buvo neblogai įsitaisęs tenykštėje brendy pilstytuvėje, taip sakant, gyveno kaip kandis gelumbėse. Žali vynuogynų šlaitai, minkštas motoro dūzgėjimas, saulė, mėlynas dangus nuteikia draugus poetiškai.

— Neblogą akcidentą turėjo ir Paul Burdulis — šneka atvangiai Džionis Vasiutkevičius, patogiai išsiplėtojęs užpakalinės sėdybos minkštybėse, — jo austinukas, jau prieš tai tris kartus velnio neštas ir pamestas, iš remonto dirbtuvės išėjo kaip naujai gimęs, važiuoja šeštadienį į karčiamą pasirodyt draugams, lyg sakydamas „na, ir ką, aš vėl gyvenu". Šeštą valandą išmetus laukan, apsirūpinęs linksminadų buteliais, čiuožia Port Rodu namo tęsti pradėtą darbą. Kryžkelėje už Torenso tilto nei iš šio nei iš to Burdulis jaučia, kad jis jau išmestas ore daro mirties kilpas, apsukęs kelis ratus, nusileidžia purvinoje upėje, nebetinkamas net policijos apklausinėjimams. Atgavęs sąmonę ligonbutyje, klausia atėjusių jį aplankyti draugų, kas atsitiko jo austinukui, šie atsako, girdi, iš viso policija toje vietoje tesurado tiktai mašinos numerio lentelę, o visa kita buvo dingę be žinios.

— Taip ir nerado mašinos? — klausia sužavėtas tokio įspūdingo akcidento Algis Kalabašinskas.

— Kai kurias dalis rado patiltėje, aplinkiniuose kiemuose, ant stogų, ant telefono vielų, bet jas sudėjus krūvon nieko neišėjo, kuo galėtum važiuoti.

— O kaip patsai Burdulis, ar jam dar liko pakankamai kūno dalių, kad galėtų eiti į fabriką?

— Po trejeto dienų atsistojo ant kojų sveikas kaip ridikas, besidžiaugdamas, kad į jo mašiną iš karto trenkė du sunkvežimiai ir jį lyg iš sviedyklės išmetė į orą, paskui angelas-sargas švelniai pakišo pagalvėles ir paguldė ant vandens. O, tai bent buvo akcidentas! Ir aš tokį norėčiau turėti!

Algis Kalabašinskas ėmė pasakoti apie savo nelaimingus atsitikimus, girdi, vieną kartą įvažiavęs į medinę kaimyno tvorą, aplankstęs mašinos sparnus, kitą kartą nusibalnojęs krumplius tarp durų, trečią kartą radęs policininko priklijuotą raštelį sumokėti dešimts šilingų.

— Ir tu tai vadini akcidentais, — ėmė kvatotis Džionis, — gėdą turėtum, dar imsi pasakoti, kaip suvažinėjai pensininkės vištą ar paliegusią katę! Pasikavok su tokiais akcidentais! Va, Stenlis Zalatorius nakties metu iš girtos kompanijos važiavo ir, važiuodamas, pabudo, o pabudęs klausia pakelėje žmogų, kokia čia vieta, o žmogus atsako, kad čia plentas į Melbourną, girdi, tik ką esi pervažiavęs Adelaidės kalnus. Artimiausioj kryžkelėj apsisuko ir grįždamas namo įkrito bedugnėn. Be sąmonės pervažiavęs pavojingus kalnus, su pilna sąmone suklupo. Besiritendamas staigion pakalnėn už medžių, paspyrė nebesuremontuojamą mašiną prarajon, šiaip taip prisišaukė žmones, ligoninėje jam atitiesino į visas puses išsišovusius kaulus ir dabar dirba sau linksmas antvalandžius pirkt kitai mašinai, vėl turėtų ką sudaužyti. Puikus akcidentas, tai ne tavo sapaliojimai apie nubalnotus krumplius.

Džionis taip poetiškai pasakojo apie policininkus, susibėgusias žmonių minias, laikraščių reporterius, benzino ir kraujo klanus, ambulanso neštuvus, daktarus, sugipsuotus kūno sąnarius, simpatingas, baltas slauges ligoninėse, rimtus teisėjus, sukčius draudimo agentus, jog Algis Kalabašinskas pasijuto niekam nevertu žmogpalaikiu. Bandė net meluoti, girdi, ir aš neseniai vos ne vos maždaug nepraradau savo mašinos ir dar priedu — gyvybės, geležinkelio pervažoje, dar užpakaliniams ratams beveik esant ant bėgių, maždaug prašvilpė ekspresinis traukinys...

— Ir gi tipas, — paniekinamai pertraukė Džonis, — pas tave tiktai, „vos-vos, maždaug, beveik", o jokių įspūdingų faktų nei šonkauliuose, nei ant veido, nei banko knygutėje, atsirado irgi mašinos savininkas, atsiprašant!

(Iš Pulgio Andriušio archyvo)

— Pulgio Andriušio archyvo, kuris pastaruoju laiku buvo perduotas Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui, likimu, dar prieš Lietuvos atgimimo laikotarpį, ilgą laiką rūpinosi Australijos lietuvių veikėja Isolda Poželaitė-Davis. Jai esame dėkingi už *Draugui* atsiųstą šį Pulgio Andriušio kūrybos gabalėlį, kiek žinoma, dar niekur nebuvusį spausdintą.

„Kurti Lietuvą 21-ajam amžiui..."

(Atkelta iš 1 psl.)

Kultūros ministras Darius Kuolys ir kai kurie kiti pasako, „Aš skaičiau Jūsų knygą", arba kai kun. dr. Antanas Paškus *Naujajame židinyje* rašo, kad ši knyga yra tikra dovana skaitytojui, arba kai vienas antras studentas paprašo pasirašyti — toks dėmesys stebina mane.

— Smagu patirti, kad ruošiama antroji, papildyta laida. Kas imasi iniciatyvos ir kokiomis sąlygomis ji bus išleista?

— Miela sakyti, kad žymiai padidėjusią ir kun. Vaclovo Aliulio redaguotą antrąją laidą, pavadintą *Asmenybės vystimasis*, išleis VDU, nors gaila, kad dėl biudžeto sumažinimo reikėjo išbraukti nemažai kitų leidinių. Greičiausiai šiuo metu jau vyksta spausdinimo procesas, nes ji buvo surinkta ir korektūra atlikta, man dar tebesant Kaune.

— Lietuvoje ne tik profesoriavote, bet įsijungėte į jos buitinį, kasdieninį gyvenimą. Ką teko patirti, ko gal nesitikėjote, ir ko nepatyrėte, nors buvote tam pasiruošęs?

— Stengiantis ir nebijant darbo, yra įmanoma visapusiai įsijungti ir spręsti profesinio darbo ir buities sunkumus. Teko patirti stebėtiną dėstytojų ir mokytojų susidomėjimą. Negalėjau teigiamai atsakyti į daugelį kvietimų paskaitoms, seminarams. Neturiu tiek energijos, o ne visada galėjau atsisakyti į gimininių ir draugų kvietimus. Štai toks netikėtumas — autobusu atvažiuoja apie 40 Raseinių aukštosios mokyklos mokytojų ir jiems skaitau paskaitą VDU rūmuose.

— Kokius patarimus turėtumėte savo jaunesniems kolegoms, kurie domėtųsi ir norėtų Jūsų pėdomis pasekti ir metus kitus įsijungti į Lietuvos akademinį gyvenimą?

— Būtų labai prasminga, kad jauni kolegos padirbėtų vieną kitą semestrą ir tuo padėtų kurti Lietuvos demokratiją, ekonomiją, kultūringumą bei krikščioniškųjų vertybių pilnesnį supratimą, kad jie ten panaudotų savo profesinę patirtį ir mokslinius sugebėjimus. Girdėjau pasakymų, kad „manęs nepakvietė". Rektoriui ir fakultetų dekanams sunku žinoti, kas atvažiuotų, jeigu būtų pakviestas. Reikia patiems pareikšti savo norą ir nurodyti mokslo sritį, tuomet jie planuos ir atras savo programose tinkamas galimybes. Galima rašyti Vytauto Didžiojo universiteto rektoriui profesoriui dr. Broniui Vaškeliui arba Mokslų dekanui, VDU, Daukanto 28, 3000 Kaunas, Lietuva.

— Dar ilgus metus Lietuvos institucijoms ir visuomenei reikės visokeriopos pagalbos. Kas kitas, jei ne mes, kaip lietuviai ir profesionalai, atsiliepsime į šio laiko iššūkį „kurti Lietuvą 21-ajam amžiui"?

— Nuoširdus ačiū mielam profesoriui už suteiktą informaciją, pasidalinimą įspūdžiais ir patirtimi Lietuvos universitetuose.

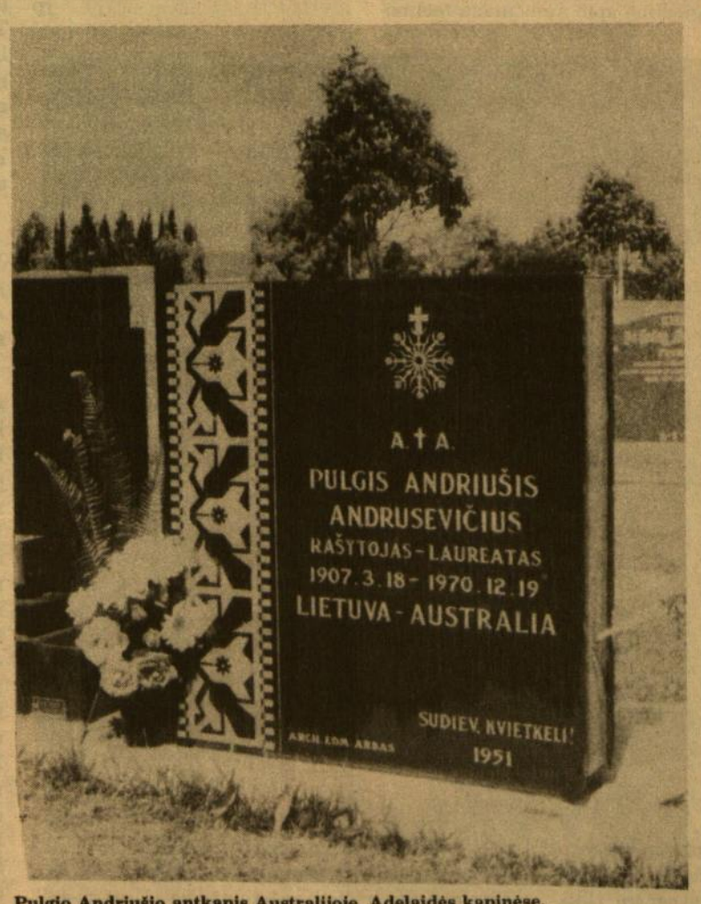

Pulgio Andriušio antkapis Australijoje, Adelaidės kapinėse.

• Dr. **Justinas Pikūnas** bus vienas iš paskaitininkų šiemetinio Ateities studijinio savaitgalio programoje. Ateities savaitgalis vyks lapkričio 5-7 dienomis Čikagoje ir Lemont'e. Programoje laukiamas svečias iš Lietuvos rašytojas Jonas Mikelinskas, kalbėsiąs literatūrinėmis temomis. Lietuvos istorijos Pirmojo pasaulinio karo metu temą palies University of Pennsylvania daktarantas Vėjas Liulevičius iš Philadelphijos.

Laiškai iš Vilniaus (9)

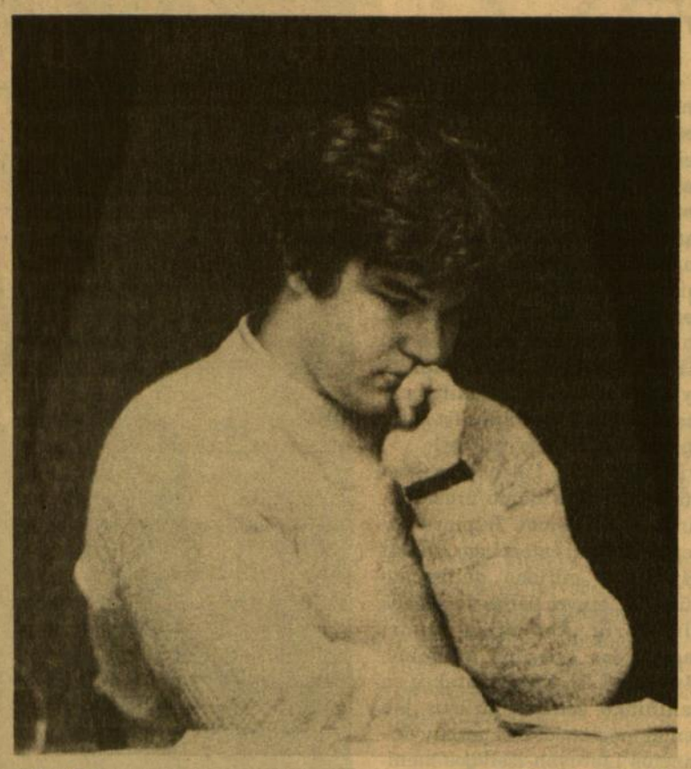

Julius Keleras

Jono Kuprio nuotrauka

Sveiki mielieji,

štai jau devintą sykį mėginu Jus pasiekti, galvodamas, kaip apsakyti viską, kas Lietuvoje šiuo laiku tveriasi. Popiežiaus vizitas mus buvo kiek pakėlęs nuo šios perdėm nuodėmingos žemės, o šiuomet, atrodo, vėl leidžiamės artyn pelkėtos Hado karalystės, panirdami į kasdienybės tvaiką, kur pykčio, skriaudos, blogio negandos yra ištikimesnės palydovės nei šviesiosios šio pasaulio jėgos. Beje, taip turbūt ne tik Lietuvoje.

Pilietinio karo grėsme pavadino vienas mano draugas — vieno pagrindinio Lietuvos dienraščio korespondentas — dabartinę situaciją, aplankęs maždaug 150-ies Kauno savanorių būrį, užsiglaudusį miškuose rugsėjo 16-tą dieną. Pasak pasitraukusiųjų, jie negalėjo kitaip pasielgti. Tam tikros jėgos su policijos pagalba bandė sudoroti savanorių pastangas kovojant su mafija (nors šių savanorių gretose yra žmogus, popiežiaus vizito dienomis bandęs naganą Kauno garaže, nuo kurio vos už 50-ies metrų ėjo popiežiaus trasa).

Naujieji miškiniai teigia, jog jiems pradėjus kovą su organizuotu nusikalstamumu, į kurį, savaime aišku, įsitraukę ne vien eiliniai vykdytojai, jiems imta grasinti, persekiotos jų šeimos. Dėl to su 133-imis automatiniais ginklais pasitraukta į mišką.

Beje, jau žinomi ir preliminarūs pasitraukusiųjų reikalavimai. Reikalaujama, kad iš vadovaujančių Krašto apsaugos ministerijos darbuotojų būtų pašalinti buvę sovietų armijos pulkininkai, (dalis jų kovojo Afganistane ir neabejojamai vienaip ar kitaip priklausė nuo KGB), atsistatydintų ministras Audrius Butkevičius, jo pavaduotojas ir SKAT'o štabo viršininkas Jonas Gečas bei Kauno SKAT'o teritorinės gynybos viršininkas V. Vilkelis (*Tiesos* 1993 m. rugsėjo 18 d. informacija). Tas pats šaltinis teigia, jog reikalaujama, kad maištininkams įstatymais būtų užtikrintos socialinės savanorių garantijos, būtų nustota persekioti pirmuosius savanorius, nutraukti visas bylas, iškeltas savanoriams, jei jie turi bylinėtis su mafijozais ir kt. Bene svarbiausias dalykas, kurį jie pabrėžė — ydinga Lietuvos gynybos doktrina, kurią būtina keisti. Tiesa, per televiziją ir spaudą pernelyg išsamios komentuojančios informacijos apie tai neišgirsite, kažkam, matyt, tas nenaudinga...

Minėtas bičiulis, apsilankęs miške, pasakojo, jog įvairaus amžiaus — nuo 18 iki 60 metų — pasitraukėliai darniai gyvena troboj, vietiniai gyventojai aprūpina juos morkomis ir bulvėmis, o *Kauno laiko* laikraščio redakcijai sunešama daugybė maisto produktų, kurie irgi pristatomi į pakaunės mišką. Reikalui esant, kitos SKAT'o (Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos) rinktinės, kurias sudaro apie 10,000 ginkluotų lietuvių, ateis į paramą. Buvo teigta, jog pagrindinės jėgos konflikto atveju veiks miestuose, rengdamos pasalas. Sukilėlių (turbūt jau galima juos taip vadinti) vadas — Jonas Maskvytis — 1991-ųjų metų sausį saugojęs Vytauto Landsbergio kabinetą ir, jeigu įvykiai būtų pakrypę nepalankia linkme, Maskvyčiui buvo pavesta susprogdinti sovietų sraigtasparnių degalų bazę Kaune (*Amžiaus* 1993 m. rugsėjo 18-24 d. informacija) ir strateginius svarbiausius Kauno tiltus (*Tiesos* 1993 m. rugsėjo 18 d. informacija). Taigi reikalai rimti. Jei vyriausybė nepajėgs išspręsti šio konflikto, gresia rimtas kraujo praliejimas...

Gal kitą kartą apie džiugesnius lietuviško gyvenimo virpesius.

Jūsų dar neišėjęs į miškus savanoris raštininkas

Julius Keleras

Artūras Tereškinas

DEJONĖS

* * *

atkelk vartelius, pasveikink: sudiev,
mano našta, kurios nenešiojau niekad,
tačiau kuri gyvena many — nei
tu, mano nelauktasis, nei tu, mano nelauktoji,
nei jūs, mano nelauktieji, pasiklydę
nežinomuose miestuose, žaibų blyksniuose,
išprotėjusių priemiesčių pakelėse,
greitkeliuose, kurie ištirpsta su paskutiniu
ženklu: sustoti

* * *

varovai, pasiklydę tavo akių vyzdžiuose, dar šūkauja apie
pavargusius žvėris, jų kraujuotos kanopos trenkia
praėjusiais šimtmečiais, jų šnervės plyšta nuo
seniai užmirštų religinių giesmių, kurių niekas
niekad nebeišgirs, tik tu, džiūgaudamas dėl savo pergalės,
dėl leisgyvių
varovų, dėl leisgyvio paties savęs, kvatoji,
kad šiąnakt — paskutinė nuomario naktis, — šiąnakt
išsiskirsime su savo senatvėmis, su savo varpais, su savo
lapais, su savo numylėtiniais, su savo priešais, —
šiąnakt žydėsime kartu su nuvytusiomis rožėmis,
užmiršdami paskutinius kraujuojančius debesis

* * *

atsisveikinimo sekundė: lapai, gėlė, nuvytęs tavo veidas, ap-
sirikau, manydamas, kad gamta moka liūdėti, apsirikau,
tikėdamasis tavo paguodos; žalios papūgėlės apkalba mus,
nežinančius, kur dėti savo akis, negirdėjusius paskutinių
žinių apie žudynes kitame pasaulio gale, niekad nebuvusius
ten, kur gimstama su drabužėliais, ir gal niekad nesap-
navusius, kad galbūt esam kol kas negimę, kad laukiam
savo gimimo, laukiam motinų ir tėvų, kurie dar turi pradėti
mus, kurie dar patys negimę. Sekundė atsisveikinimui:
paskutiniai balsių deriniai, nes priebalsės nebeištariamos,
nes reikia dainuoti, kad neverktume, nes reikia turėti valios
nesakyti sudiev, nesakyti, kad galbūt daugiau niekad šiame
pasaulyje nesutiksime vienas kito, nelaikysime vienas kito
už rankų, nešypsosimės, nelauksime vienas kito užmirštose
autobusų stotelėse ir bibliotekose tarp lentynų — paskutinė
sekundė.

* * *

muzika muzika muzika
varpininkas kopiantis laiptais apsidairo
žvakė mirga nuo skersvėjo rodos
prisiminiau šitaip stovėdavau kasdien
užmiršęs kad turiu keliauti pas
sergančius pas laukiančius išmaldos
pas prisikeliančius iš mirties patalo
muzika iš kur ji varpininkas
įsiklauso darsyk atsigręžia
į tamsą kieno akys šitaip žiba
kad norisi verkti liūdėti
pasikarti šėtoniškus poterius
šnibždant norisi keiktis
norisi numaldyti geidulį
kuris taip spaudžia vidurius
taip kankina muzika galiausiai
varpininkas parklumpa mušasi
į krūtinę daužo galvą į akmenines
grindis rėkia kažką ko tikrai
nesuprasiu muzika muzika
muzika varpininkas

* * *

visa pasikeičia visa keičiasi tavo patirtyje sušalus lakstant
be kablelių ir taškų be nieko priemiesčių priemiesčiais lau-
kiant kol kas nors pakvies kol tapsi žiūrėjimo objektu kol
pažvelgs kol šypsosis kol sumiš kol įsimylės kol nutirps iš
baimės po pirmo žodžio kol vėl nusigręžęs sakys svetimų
kalbų garsus šiandien nevaldysime minučių valandų ne-
valdysime brūkšnių skambančių lyg gluosnių šakos poeti-
niuose prisiminimuose interpretuosime savo susitikimus
išsiskyrimų džiaugsmais kol sniegas nustos sniegęs kol
neateis pavasaris kol bažnyčios pramiegos maldų valandas
kol mišios nebeprimins Išganytojo tik mus pačius užstri-
gusius daiktų atspindžiuose atkartojančius veidrodžių
šešėlius pasikartojančius vakar šiandien rytoj sudiev

* * *

(dienotvarkė)
nusiprausiu, valgau, sėdu į autobusą, važiuoju, žiūriu pro
langą, saulė, juodaodžiai, hamburgerių kvapas, koka kola,
stotelė, bet ne mano, štai, išlipu, einu, rūkau, geriu sultis,
sėdžiu, skaitau, atidaroma biblioteka, kompjuteris, mano
meilė, ketvirtas aukštas (ir antras), méginu rašyti šitas
eilutes, bet matau, kad ne kas išeina, jau alkanas, jau
dilgsnis paširdy, jau mirties priminimas, kiek dar rašysi,
alkanas gyvenimas, raidės, paskui — skausmas, paskui
lietuviški rankraščiai, paskui stotelė, autobusas, įlipu,
žiūriu pro tamsėjantį langą, spaudžiu signalą — sustoti —
išlipu, daraus duris, mano apverktina gūžta, jau vakaras,
jau televizorius, jau tuštuma, jau svetimi balsai, jau
svetimas, bet laukiamas miegas.

* * *

pavakare: tuščias downtowno
varpelis virpa aukas renkančio
rankose — išsigelbėk? — nutrypta
žolė, vitrinos — nupoliruok savo
lūpas ir nagus, įsistebeilijęs į
kažkieno kojas; pralekia fordas,
sublyksi vienišos akys, mes
iškeliaujame į amžiną užsidarymą:
į ežero pakrantes, į nuosavus
sapnus, juos brangiai parduosime,
į autobusų stoteles, kurios lyg
pasiruošimas anapus

* * *

barokas — barokas — barokas — barokas

* * *

* * *

nevaldomas srautas liesis, kaip tada, kai mokėjau kalbėti,
kaip tada, kai tylinčiose gatvėse buvo girdėti numirėlių
šnabždesys, kai juodas lietus mane glostė savo šiurkščiom
rankom (taip trivialiai, kaipo nusenus ir pervargus meilužė,
taip nemokšiškai), o valtis, užkliuvusi už senų grindinių,
giedojo apie seną jūreivį, kuris pasiliko užterštose jūrose,
kad vaiduokliškai gąsdintų šio pasaulio doruosius; tada
aš stovėjau atsirėmęs griūvančios bažnyčios, kuri užmiršo
savo vardus, savo krikšto datas ir savo kraują, įsigėrusį į
jos požemius — kartais ji pradeda savo raudas: tada gali
pajusti vyriško prakaito kvapą ir moters menstruacijų
kvapsnius — tada mėnuo nusišypso, klausydamas, kaip
senas kraujas sumyšta su nauju, kaip raukšlėtos rankos,
kadais jau numirusios, ieško paauglės mergaitės krūtų, o
aš vis stoviu — bažnyčia pradeda svyruoti, aš svyruoju su
ja — aš neatsakinėju į praeivių pasveikinimus nei į vėjo
gūsius, kurie taršo mano ilgus plaukus — aš neatsakinėju
į ižeidimus, kurie ateina tvirtai užklijuotuose vokuose su
praeito amžiaus antspaudais; — kai nevaldomas purvino
vandens srautas pasiekia mano krūtinę, — šnabždu,
Euridike, o gal Odete, dabar jau sunku prisiminti, gal Her-
mi, o gal ir Sebastijonai, kas žino, tyliai skiemenuoju tuos
vardus — kol burna prisisemia purvo.

In memoriam: Viktoras Vizgirda

Atsisveikinti su draugu yra lengva, vėl greit pasimatysime ir vėlei bičiuliausimės. Bet atsiskirti su draugu yra labai sunku, nes jo vietoje lieka tik tuštuma ir tik kitame pasaulyje, gal net kita forma, vėl susitiksime. Kaip ispanų viduramžių poetas sakė, mūsų gyvenimas yra kaip upė, kuri teka į marias, t.y. į mirtį, ir nesulaikysime tos upės... nes mes pavargstame gyventi ir pavargstame būti žmonėmis ir mirtis atneša tą taip nelaukiamą poilsį... — bet yra smagu pavargti prieš poilsį... ar ne? ...Čia gal skamba labai prieštaringai, bet žmogus priešais mirtį turi jaustis labai prieštaringas, nes viskas, ko jis nori, yra gyventi, niekas nenori mirti, tačiau pats gyvenimas stumia į tą baisią kertę, kurią mes vadiname mirtimi, nors ir nenorime apie tai galvoti.

Stovime prieš mirtį mūsų gerbiamo ir mylimo dailininko, Viktoro Vizgirdos, Lietuvių meno veterano. Po Čiurlionio nėra jam lygaus mūsų trumpoj meno istorijoj. Jis paėmė tą Čiurlionio kūrybinį žiburį ir perdavė visai naujai laisvos Lietuvos dailininkų kartai, kurią jis taip pozityviai ugdė per pastaruosius dvidešimt metų savo entuziazmu, savo supratimu, savo paskaitom ir pasikalbėjimais. Nors Viktoras nebuvo meno kritikas ar istorikas, nemėgo rašyti ar šnekėti, jis gerai suprato meno istoriją ir tą supratimą bandė įdiegti Lietuvos kontekste. Galop kūrėjas yra vertinamas ne tik už savo kūrybą, bet ir už įtaką, paliktą savo tautai ir/ar grupei žmonių su tais pačiais interesais. Viktoro palikimas yra milžiniškas ir dar neįvertintas, nes dar tam nebuvo laiko istorijos perspektyvoje.

Kai prieš porą metų Viktoras pajuto, kad nebegali tapyti, jis tada nutarė, kad nėra jam ir ko gyventi. Tapyba jam buvo dievas, teptukai — religiniai instrumentai komunikuoti su dievu ir jis tik skubėjo ruoštis savo amžinybei, kad niekas jam jos neatimtų ar neiškreiptų. Dėka dr. Jurgio Gimbuto, tėvo Leonardo Andriekaus bei Donato ir Saulės Šatų, jis beveik suspėjo savo palikimą sutvarkyti taip, kaip jis norėjo. Net į monografiją, kuri dabar ruošiama bendromis jėgomis Amerikoje ir Lietuvoje, jis žiūrėjo skeptiškai, nes galvojo, kad per anksti tarti paskutinį žodį. Gal jis buvo teisus... Nes iš visų lietuvių dailininkų Viktoras turbūt vienintelis dar neturintis savo monografijos. (Reikia skirti monografijas, parašytas po dailininko mirties, kaip Galdiko, Valiaus, Augiaus ir dar keletą kitų.) Albumėlio, parašyto Lietuvoje dar negalima laikyti rimta monografija. Tai atsitiko dėl to, kad Viktoras taip norėjo, jis vengė eiti kai kurių kitų mūsų dailininkų keliu su prašmatniom monografijom, pilnom tuščių tekstų, prirašytų be saiko ir be mokslo. Tai garbinga išimtis. Net ir čia matyti Vizgirdos ranka, norint nepapulti į amžinybę šunkeliais.

Dar labai mažai parašyta apie Vizgirdos dailę (prabėgom ji minima Kostkevičiūtės, Korsakaitės, Savicko). Jis buvo iš tų nesudėtingų dailininkų, kuriems spalva buvo svarbiau už kompoziciją ir tekstą. Už tai pas jį pilna peisažų, panašių vienas į kitą ir tik subtilios spalvos juos skiria. Paveikslas yra spalva, spalva yra nuotaika ir nėra poezijos, kuri galėtų tai paversti į žodžius. Čia labai tiktų paties Čiurlionio pasisakymas apie savo dailę (cituoju laisvai): „nėra čia ko aiškinti — žiūrėk ir viskas — ". Gamta pas Vizgirdą, kaip pažymėjo Tamošaitis, yra pataisoma. Jis vaikšto po mišką ir iškerta medžius ten, kur jam kliudo. Jis prie paveikslo nefilosofuoja, bet stačiai atrenka spalvas ir deda jas ant drobės vieną ir šimtą kartų. Bet tai nebuvo be vargo. Kiek kartų jis buvo gatavas iš naujo pradėti iškankintą paveikslą ir niekas jo negalėdavo sulaikyti. Užtai tokie švieži jo škicai, kurių jis prigamindavo tūkstančiais, per savo keliones po Kaliforniją ir Vilnių. Tai gražūs pavyzdžiai nenukankintos gamtos, kurie išryškina jo talentą geriau, negu kai kurie portretai, kurių jis per daug nemėgo.

Vizgirdos iškeliavimas į kitą pasaulį neturi būti beviltiškas. Palieka jis save, t.y. savo kūrybą, kuri kalbės už jį amžinai. To jis norėjo ir tą jis pasiekė. Gyvybė buvo tik priemonė palikti kūrybos pėdsakus tarp savo draugų ir savo bendrų. Lietuvos dailininkų pripažinimas bus jam geriausia amžinybė, vienintelė, į kurią jis tikėjo. Tą privilegiją turi tik kūrybingi žmonės ir tai jo kapo lenta.

Stasys Goštautas

* Žodis, pasakytas šių metų liepos 11 dieną Cape Cod, Massachusetts, atsisveikinant su a.a. dailininku Viktoru Vizgirda, 1993 m. liepos 10 d. mirusiu po ilgos ligos.

Nuomonės ir pastabos

Kūryba ir skaitytojai

Draugo kultūrinio priedo šių metų birželio 19 dienos numeryje buvo įdomus Stasio Goštauto straipsnis literatūros mėgėjams („Vertimas, kūryba ir kritika"). Autorius aiškina, kalba apie dabarties kūrybą, kritikuoja, teisina, naujas gaires skaitytojui siūlo. Štai — kiek skaitytojo minčių.

Taip, kūrėjui gyvenamas laikas, mokykla daro didelę įtaką. Bet šito nepaiso skaitytojas, tik žiūri, ar kūrinys patrauklus. Kadangi šitai retai bepasitaiko šiais gyvenamais laikais, nusivylęs skaitytojas nebesidomi laiko literatūra, menu.

Tikras literatūros mėgėjas niekados nepasitenkina kritiko apybraižomis. Jis ieško originalaus teksto ir perskaitęs susidaro savo nuomonę. Kritikas, nors ir gerai pasiruošęs savo darbui, gali būti šališkas. Jis nėra kūrinio savininkas, gal tik dalinis skaitytojo pagalbininkas. Dažnai savo darbą baigia, tikrai atkreipdamas dėmesį į naują kūrinį.

Skaitymas neišjungia laiko-tarpio. Tik laikai keičiasi ir drauge kūrinio interpretacija. Tačiau yra šimtmečiais beveik vienodai vertinamų kūrinių, reiškia, tęsiasi kažkokia neįveikiama gija. Ar tik čia neartėjame prie klasiškumo? Sakoma, modernus kūrėjas ne tik pats nori būti laisvas, bet leidžia taip pat ir skaitančiam būti „skaitytoju ir autoriumi" (Stasys Goštautas). Bet ar toks leidimas nėra autoriaus nužeminimas? Jis tampa jau ne kultūringu kūrėju, o maišto pradininku.

Ar įdomus kūrinio daugiaprasmiškumas? Manau, kad jis labiau reikalingas negu įdomus. Jis gelbsti autoriui, kur yra stipri cenzūra, aštrūs kritikai, išlepinti skaitytojai (žiūrovai). Laisvoje šalyje subrendęs, talentingas autorius be baimės, nedviprasmiškai reiškia savo mintis žodžiais (ar drobėje), nepaisydamas reakcijos. Moderniame mene ir literatūroje (ypač poezijoje) yra ryškių bendrų žymių: teorijos nepaisymas, stoka estetikos, primityviškumas, žodžių ar dažų kratinys. Stebėtojas nepatenkintas, abejingas. Bet štai tau kas nors aiškina, kad nesupranti, tai vertingas kūrinys. Tačiau ir liaudies išmintis sako: gera prekė pati save giria. Ir taip skaitytojas ar stebėtojas priprato savyje tyliai apgailestauti, kad autorius nieko geresnio nesukūrė. Tik retas nusivylęs prasitaria, jog modernus

(Nukelta į 4 psl.)

Teologija VIII MKS

Aštuntojo Mokslo ir kūrybos simpoziumo, įvyksiančio šių metų lapkričio mėnesio pabaigoje Čikagoje ir Lemont'e, Teologijos-filosofijos sekcijos organizatorė Aldona Zailskaitė įsigijo teologijos magistro laipsnį Catholic Theological Union Čikagoje, specializuodamasi Šv. Rašto srityje. „Draugo" dienraštyje, kaip redakcijos narė, ji kas savaitę rašo sekmadienio Mišių skaitinių komentarus, o kasdien redaguoja dienraščio pirmąjį puslapį. Šv. Rašto teologijos temomis yra rašiusi *Draugo* kultūriniame priede ir *Laiškuose lietuviams*. Pastaruoju metu įsigijo antrą specialybę dvasinio ugdymo („spiritual direction") srityje ir teikia dvasinio ugdymosi konsultacijas per Claret Center ir Cenacle rekolekcijų namus Čikagoje. Užklausėme Aldoną apie jai patikėtos teologijos ir filosofijos sekcijos programą sparčiai besiartinančiame VIII Mokslo ir kūrybos simpoziume.

Aldona Zailskaitė

— Per praėjusį Mokslo ir kūrybos simpoziumą 1989 metais Jūs taip pat buvote Teologijos sekcijos organizatorė. Kokios temos buvo vystomos ir kokie paskaitininkai dalyvavo? Ar buvo tais metais programos dalyvių ar klausytojų ir iš Lietuvos? Kokius rūpesčius jie atsinešė ir išreiškė per sekcijos posėdžius?

—Šeštajame Mokslo ir kūrybos simpoziume, vykusiame Čikagoje ir Lemont'e 1989 metais, ką tik prasidėjus Lietuvos atgimimui, aktualiausia tema, tuo metu itin rišančia visus Lietuvos ir išeivijos teologijos darbuotojus, o taip pat ir visus lietuvius krikščionius — tiek katalikus, tiek ir protestantus, atrodė — „Dabartinio lietuviško Šventraščio vertimo problemos ir klausimai". Tąsyk vienas iš JAV presbiterionų protestantų vadovų daug tarpininkavęs lietuviškos tarpkonfesinės Biblijos leidime, savo pranešime apibrėžė šį darbą, iki to laiko atliktą. Senojo Testamento vertėjas profesorius dr. Algirdas Jurėnas kalbėjo apie Senojo Testamento vertimo problemas ir sunkumus, o kun. Antanas Rubšys kalbėjo apie Šv. Rašto aiškinimą ir jo apokaliptinį pradą.

Nors bandėme iškviesti prelegentą ir iš Lietuvos, dėl ligos jis negalėjo atvykti. Bet tuomet turėjome dvi teologijos sekcijas. Antrą buvo suorganizavęs kun. Vytautas Bagdanavičius ir joje buvo daugiau religijos filosofijos temos, surištos su Lietuvos išgyvenimu religinės priespaudos. Kalbėjo pasaulietis Povilas Vaičekauskas apie persekiojamo krikščionio išgyvenimus Lietuvoje. Kalbėjo chemikas dr. Adolfas Damušis apie nepriklausomybės laikų katalikybės bruožus. Čikagietis jėzuitas tėvas Petras Daugintis svarstė, kaip Juozo Girniaus knyga *Žmogus be Dievo* gali būti naudinga netikintiesiems.

Šiemet, deja, teįstengėme suorganizuoti vieną teologijos sekciją. Daugiausia dėl to, kad tuo tarpu aplamai lietuvių tautai dar trūksta aktyvių teologijos mokslininkų išeivijoje. O iš Lietuvos atvykti vieniems nėra lėšų, kiti dar nebaigę studijų. Žinia, atsirado tokių, kurie siūlėsi ir buvo susiorganizavę lėšas, bet jų išsilavinimas neatitiko Vakarų mokslinio standarto, o ir grynai teologiniu atžvilgiu buvo gana egzotiškas — mišinys religijos, „naujojo amžiaus" pseudomokslų, netelpančių nei į teologijos, nei į filosofijos, nei į psichologijos disciplinas. Tai, be abejo, ir yra būdinga Lietuvai šiuo laiku, kada žmonės, tebesimėgaudami neseniai atgauta dvasine laisve, ieško ir tiria plačiai, neturėdami kriterijų atskirti auksą nuo švino.

— Būtų įdomu, kodėl, atrodo, pirmą kartą per MKS istoriją teologija ir filosofija yra sujungtos į vieną sekciją? Ar tai buvo padiktuota simpoziumo rengimo sąlygų — patalpų, laiko, etc. ribotumo? Ar nulėmė kokia nors prielaida, kad taip tiksliausia mokslininkų požiūriu? Ar nesudaro šitai sunkumų tokios sekcijos organizatoriams?

— Į visus Jūsų klausimus atsakymas yra „taip". Iš tikrųjų, nors aš pati neturiu kompetencijos toje srityje, stebint mokslinį teologijos darbą Lietuvoje, kaip jis atsispindi tokiuose žurnaluose, kaip *Logos*, didžiausia dalis vyksta religijos filosofijos srityje. Ir tai, be abejo, turi pagrindinės svarbos, kai Lietuvos inteligentijai tenka skubiai inkorporuoti Vakarų kultūrai esminį krikščioniškosios filosofijos pagrindą. Bet Vakaruose religijos filosofija, kiek ji yra svarbi kaip mokslinė disciplina, nedominuoja teologijos, kaip Lietuvoje. Tad mums, čia esantiems, sudaryti tokią sekciją gerokai sunkiau. Atvirai kalbant, nežinau, ką būtų galėję suorganizuoti lietuviai filosofai Amerikoje. Bet žinau, kad dr. Kęstutis Keblys, manęs prašydamas į teologijos sekciją priimti ir filosofiją, pasakė, jog jei aš nesutikčiau, filosofijos sekcijos iš viso nebūtų.

Aš iš tikrųjų ir nesutikau, nes iš tiesų, šiame krašte teologija krypsta labiau į pastoracinę, nei į filosofinę kryptį, o iš ten jau ir turi psichologijos atspalvių. Tad neįsivaizdavau, kaip viename kambaryje galėtų kalbėti ir filosofai, ir teologai — Šv. Rašto mokslininkai.

Bet paskambinus dviems iš VII MKS teologijos sekcijoje kalbėjusių prelegentų — Šv. Rašto mokslininkui kun. Antanui Rubšiui ir Šv. Rašto vertėjui ir etikos profesoriui Algirdui Jurėnui, radau, kad abu susidomėję temomis, kurios neišvengiamai turi ir filosofinių atšvaitų. Kunigas Rubšys žada kalbėti apie tai, kaip Šv. Raštas aiškina Dievo rūstybę, pasirodančią gamtos nelaimėse ir karuose. Profesorius Jurėnas kalbės etikos tema — apie biologinių-genetinių tyrinėjimų keliamus moralinius klausimus.

Žmogaus kančios suvokties ir skundo jos akivaizdoje tema „Senojo Testamento raudos — literatūrinis prototipas" sutiko kalbėti ir *Draugo* kultūrinio priedo redaktorė Aušrelė Liulevičienė, teologijos ir literatūros studijas ėjusi University of Chicago Divinity School.

— Ir nespėta paklausti, atsakėte į pagrindinį klausimą: kas ir apie jos sekcijos programoje. Atrodo, kad iš tikro daug galvojote ir buvote siekusi savo organizuojamoje teologijos sekcijoje suteikti progą sklaidyti Šv. Raštą kaip pagrindinį ir tikėjimo, ir žmogiškos pasaulėjautos šaltinį?

— Taip, toks temos išsirutuliojimas, kaip jį čia nurodžiau, turiu pripažinti, mane ir nustebino, ir pradžiugino. Iš tiesų, nors priėjimas prie šių temų bus iš mokslinės perspektyvos, visais atžvilgiais čia mokslas tarnauja ne spekuliacijai — filosofiniam proto „žaidimui", neturinčiam tiesioginio pritaikymo praktiškame gyvenime, o priešingai padeda žmogui mąstyti apie tuos klausimus ir problemas, su kuriomis kasdieniame gyvenime, kasdieninėse žinose per televiziją ir laikraščius susiduria.

Tad tikimės, kad ir šioje sekcijoje sulauksime daugiau klausytojų, negu paprastai būtų laukiama abstrakčios teologijos svarstybose. Beje, ir platesniame šiuolaikinės teologijos akiratyje etikos sritis kaip tik ir yra vyraujanti — net iki to laipsnio, kad, pavyzdžiui, ligoninės samdo klasikinės ir krikščioniškos etikos — moralinės teologijos specialistus padėti joms rišti medicininės etikos klausimus, o kalbėjimas apie Dievo vaidmenį gamtos nelaimių, žmonijos „rykščių" — kaip AIDS, narkomanijos, karų, — akivaizdoje taip pat kelia rimtus iššūkius ne tik filosofijai, bet ypač teologijai.

— Ačiū, Aldona, Jums už pokalbį.

(at / al)

Kūryba ir skaitytojai

(Atkelta iš 3 psl.)

menas (ar muzika) artėja prie necivilizuotų žmonių kūrybos.

Geras vertėjas turi mokėti ne tik kalbas, bet pažinti kūrybos laikotarpio žymes su visais niuansais. Tačiau jis negali naujo teksto kurti, savo paties laiko minčių ir vaizdų jame maišyti. Veikalo būdingas vietas galima atskirai paaiškinti.

Apskritai, grožinė literatūra yra tarytum pramoga laisvalaikiui ir ji turi būti maloni, įdomi, pasitenkinimo, pasigėrėjimo jausmus žadinanti. Istorija pažymės kaip 20-ojo amžiaus laimėjimą painius technologinius išradimus, paminės individo laisvės pabrėžimą, tačiau abejotina, ar teigiamai vertins įnašą į meną ir literatūrą.

Angelė Gailiūnienė
Hartford, Connecticut

Petro Kiaulėno kūrybos paroda Vilniuje

JULIJA MUŠINSKIENĖ

Šių metų gegužės 22 dieną Lietuvos dailės muziejuje atidaryta Petro Kiaulėno (1909-1955) kūrinių paroda. Visi Vilniuje eksponuojami kūriniai — 22 tapybos drobės ir 11 piešinių — dailininko našlės Vassios Kiaulėnienės dovana Lietuvai, kuriuos ji pati atvežė į Vilnių. Kūrybos ekspoziciją papildo įvairių metų dailininko nuotraukos.

Į parodos atidarymą iš New York'o atvyko ir dailininko dukra Laura, dalyvavo jo seserys Vincenta Vilkienė iš Vilniaus, panevėžietė Paulina Kiaulėnaitė ir Elzė Vilkienė su dukra Marija, atvykusios iš Čikagos.

Kankliai, senosios Rotušės skliautuose jau daug kartų sveikinę išeivijos dailininkų parodas, šįkart sukankliavo ligšiol Lietuvoje nepažinto tarptautinio masto kūrėjo Petro Kiaulėno atminimui. „Girdėdavom, skaitydavom apie grįžtančius Lietuvos vaikus ar jų kūrybą ir sielodavomės — atrodė, kad mūsų brolis dingęs amžinai", — kalbėjo Petro Kiaulėno sesuo Vincenta Vilkienė, paskutinį kartą brolį mačiusi 1939 metais po vasaros atostogų išvykstant į Paryžių, bet nepamiršusi jo siekio dirbti ir gyventi Tėvynėje.

Sugrįžti Lietuvon jam pačiam nebuvo lemta. Baigęs Kauno meno mokyklą, su Švietimo ministerijos stipendija 1934 metais išvyko į užsienį, studijavo Romoje, vėliau Paryžiuje, kur 1942 metais įgijo architekto diplomą ir teisę dirbti Paryžiuje. Nuo to laiko atsidėjo tapybai, surado savo stilių, dalyvaudamas parodose, susilaukė Paryžiaus kritikų pripažinimo. Po 1946 metais Chardin galerijoje surengtos parodos Tuebingene, Vokietijoje, (1948) išėjo jo kūrybai skirta Maurice Scherer monografija. Netrukus po šios parodos iš karo nualintos Prancūzijos su šeima persikėlė į JAV, iš pradžių į Floridą, vėliau Čikagą, nuo 1952 metų gyveno New Yorke. Atvykęs Amerikon, tuoj išgirdo, kad serga leukemija. „Žinodamas, kad laiko nebėr, kad nepagydomai serga, jis dirbo su kažkokiu neįsivaizduojamu įsitikinimu. Ir jam sekėsi, jis žinojo, kad kiekvieną dieną tapo geriau — o tai yra daug stipriau, nei mirties baimė. Atsisveikindamas su gyvenimu, jis kūrė paveikslus, pilnus gyvybės ir saulės. Paskutinį kartą mačiau jį 1955 metų vasarą tapant dailininko Adomo Varno portretą. Po kiek laiko grįžęs į New York'ą, sužinojau, kad Petro Kiaulėno jau nebėra" — parodos atidaryme prisiminė dailininkas Pranas Lapė, bendravęs su Petru Kiaulėnu paskutinius trejus jo gyvenimo metus. Po dailininko mirties jo kūrybinam palikimui Farmingville, N.Y. (apie 60 mylių nuo New York'o miesto) iškilo galerija-studija, kurią suprojektavo ir savo rankomis pastatė dailininko našlė architektė Vassia Kiaulėnienė.

Petro Kiaulėno kūrybos dalelė į Lietuvą grįžta, praėjus beveik keturiems dešimtmečiams po dailininko mirties. Iki tol čia neturėta jo kūrinių. Nežinoma, kur dingę ir Kauno meno mokykloje nei ją baigus sukurti dailininko darbai. Lietuvoje gyvenančių seserų mėginimai ieškoti ankstyvųjų brolio kūrinių Kaune, jo paties laiškuose iš Paryžiaus nurodytoje vietoje, nebuvo sėkmingi. Nedaug būta ir žinių apie jį. Jaunimas, godžiai skaitęs aštunto dešimtmečio pradžioj pasirodžiusias verstines Henri Perruchot knygas apie prancūzų impresionistus, deja, net neįtarė esant šio iškilaus lietuvio, kuris, anot amerikiečio kritiko Gordon Brown, tęsė impresionizmą savaip, su moderniu pajautimu ir savo idėjomis bei spalviniais pasiekimais siekia daugiau, nei įmpresionizmas. Dabar sunku net įsivaizduoti, kokį sąmyšį mūsų pokarinės dailės „anstate" būtų sukėlusi žėrinti, laisva Petro Kiaulėno tapyba penktame dešimtmetyje ar išsyk po dailininko mirties. O kaip tik šiam mūsų dailės istorijos tarpsnyje jai priklausys iškiliausia vieta. Bet tai jau dailės istorikų duona.

Ilgai trukęs Petro Kiaulėno kūrybos kelias namo prasidėjo, žinoma, ne šiemet. Rūpintis atverti Lietuvai talentingo, anksti užjūriuose mirusio dailininko kūrybą Lietuvos dailės muziejaus direktorių Romualdą Budrį ragino dar šviesaus atminimo Mykolas Žilinskas. Kontaktų su dailininko šeima muziejus jau seniai mėgino ieškoti per atvykstančius Lietuvon išeivijos menininkus. Pasidalinti su Lietuva dailininko kūrybiniu palikimu Vassią Kiaulėnienę visą laiką skatino dailininkas Pranas Lapė. Bet tik prieš porą metų, Budriui lankantis New York'e pas Aleksandrą ir Vytautą Kašubas, prasidėjo konkreti kalba su Vassia Kiaulėniene dėl šios parodos Vilniuje. Matyt, jai iš tikrųjų buvo sunku skirtis su kūriniais, kurie neabejotinai yra ir jos gyvenimo dalis (ji sako turinti apie 200 kūrinių, dar apie 150 yra privačiose kolekcijose; po vyro mirties nė vieno jo kūrinio nėra pardavusi). Bet kai apsisprendė, padarė viską, kas įmanoma, negailėdama nei lėšų, nei laiko. Užsakė Paryžiuje tokius pat puošnius Barbizono rėmus, kuriuose eksponuojami 46 dailininko kūriniai jos pastatytoje galerijoje, ir parsiųsdino juos tiesiai į Vilnių. Atrinkusi Lietuvai paveikslus (vienas tapytas Paryžiuje, visi kiti Amerikoje), pati juos atvežė, aktyviausiai talkino, čia ruošiant ekspoziciją. Atvežė ir leidinių apie Petrą Kiaulėną — minėtąją Maurice Scherer monografiją, pomirtinę dailininko parodą Paryžiuje 1957 metais lydėjusį katalogą su Joseph Pichard straipsniu „Kiaulėnas ir Paryžiaus mokykla" bei reprodukcijų albumą (1958) su amerikiečių meno istoriko Gordon Brown įvadu, taip pat 1985 metais Čikagoje, M. K. Čiurlionio galerijoje surengtos memorialinės parodos (vieninteles Petro Kiaulėno parodos Amerikoje) katalogą. Vassia Kiaulėnienė pasirūpino išleisti New York'e ir šiai parodai skirtą spalvotą leidinėlį su dovanojamų kūrinių sąrašu ir užsienio menotyrininkų straipsnių apie Petrą Kiaulėną ištraukomis.

Prancūzų ir amerikiečių kritikų vertinimai, matyt, įtakos ir mūsų požiūrį į Petro Kiaulėno kūrybą, juo labiau, kad, pasak Prano Lapės, tokių žėrinčių, švarių spalvų ir laisvo, gyvo potėpio Petro Kiaulėno tapybos lyg ir nėr greta ko čia pastatyti — už mūsų impresionistus jis nuėjęs toliau — link ekspresionizmo. Tačiau įsigilinęs, lyginęs Kiaulėną su Paryžiaus mokykla, Lapė, skirtingai nuo užsienio kritikų, netapatina su jo prancūzais: „Petro Kiaulėno mokytoju buvo devyniolikto šimtmečio akademinės krypties tapytojas Petras Kalpokas, išmokęs jį tapyti toninės gradacijos principu, spalvinant jau visai baigtą piešinį. Petras Kiaulėnas neatsisakė šio principo, tik sujungė jį su gana vėlai jo gyvenime atrasta prancūzų impresionistų šviesos spalvos teorija. Jo teptukas, sekdamas krentančią šviesą, sukūrė naujo tipo tarybos būdą, kurio jis visą laiką ieškojo. Iš čia tas spalvos vaiskumas ir judėjimas, kuriuo Kiaulėnas pratęsė impresionistų atradimus. Perfrazuojant Pissaro, galima pasakyti, kad Petro Kiaulėno tapyba yra impresionistinė poezija, parašyta ekspresionistiniu rankraščiu".

Didelio menininko gyvenimą dažnai lydi legendos. Atrodo, kad jos šiek tiek gaubia ir trumpą Petro Kiaulėno biografiją — archyvinis dailininko palikimas buvo išsklidęs šiapus ir anapus, artimiau jį pažinoję žmonės mena tik atskirus jo gyvenimo tarpsnius Kaune, Vakarų Europoje ar JAV. Kai ką iš dailininko biografijos, matyt, paaiškintų Vassios Kiaulėnienės atsiminimai, kuriuos ji buvo pradėjusi rašyti, bet, užsiėmusi kūrybiniu darbu architektūroje, sako atidėjusi į šalį.

Laimei, dailininko artimieji išsaugojo pluoštus jo laiškų. Atidarant parodą *Kultūros barų* žurnalo dailės ir architektūros redaktorė Laima Kanopkienė pristatė du naujausius žurnalo numerius su Petrui Kiaulėnui skirtomis publikacijomis; dailininko laiškų ir prisiminimų apie jį žurnalas spausdins dar visus šiuos metus. Išlikęs ir dailininko dienoraštis, rašytas 1943 metų lapkričio-gruodžio mėnesiais Paryžiuje, kurį ketina spausdinti žurnalas *Krantai*. Dailininko artimųjų ir bičiulių išsaugotas jo dokumentinis palikimas menotyrininko Vidmanto Jankausko rūpesčiu sukauptas ir perduotas Literatūros ir meno archyvui Vilniuje. Tikėkimės, kad tyrinėtojų dėmesys neišvės.

Tikimės, kad ir ši nedidelė Petro Kiaulėno kūrybos dalis nebus vienintelė ir paskutinė, grįžusi į Lietuvą. „Manau, kad aš čia ne paskutinį sykį" — per parodos atidarymo iškilmes lietuviškai pasakė nuostabioji graikė Vassia Kiaulėnienė. Beje, lietuviškai ji kalbėjo ir per spaudos konferenciją, prisiminė savo pirmąją viešnagę Lietuvoje 1939 metais, kai čia susituokė su Petru Kiaulėnu, papasakojo, kaip pati statė galeriją vyro kūrybiniam palikimui, kurią per dvidešimt metų aplankė daug amerikiečių, bet, deja, ne daugiau, kaip dvidešimt lietuvių.

Muziejuje, Vilniuje, į Petro Kiaulėno parodą eina ir eina dailininkai, menotyrininkai, jo kūriniais žavisi muziejaus lankytojai iš Lietuvos ir turistai iš viso pasaulio. Po parodos dailininko kūriniai įsilies į Nacionalinės lietuvių dailės galerijos ekspoziciją.

Petras Kiaulėnas (1909–1955) Vytauto Maželio nuotrauka

Petro Kiaulėno žmona Vassia ir dukra Laura (dešinėje) su Ona ir Stasiu Bačkiais (kairėje) per Petro Kiaulėno parodą ekspozicijos salėje, Lietuvos dailės muziejuje, Vilniuje. Antano Lukšėno nuotrauka